

Vendar Pregelj tudi v skrajni konsekvenci predmeta ne zanika. Da pa mu novo dimenzijo in nov izpovedni značaj. Zato je v zadnjem času posegel tudi po drugih formalnih prijemih, zlasti po pridobitvah neodadaizma (Burri). Vendar je forma vedno podrejena ideji. Prelepljeno platno, kosci lesa, mozaični kamenčki in debeli sloji ometa so dodatki, ki jih je Pregljev razvoj naravnost zahteval — saj tako tudi strukturalno izražajo kiparski način njegovega komponiranja. Kljub temu pa se nam dozdeva, da je to le prehodna faza — začasni vrh, ki ga bo umetnik spet presegel.

Temne, modro uglašene barve *Sedmine* (1957) je zamenjala bolj sproščena paleta. Zdi se nam, kot bi umetnik hotel preseliti dogajanje iz somraka naravnost pod žareče sonce. V tem pa je hkrati tudi kažipot razvoja, ki gre na videz v dve smeri. Po eni strani vodi v eksperiment (nekatera platna iz leta 1962 in 1963), po drugi strani pa k poglobitvi vsebine. Vizija prizadetega, angažiranega umetnika nas svari in opominja. Osnovni motiv, jedro in cilj Pregljevega slikarstva in grafike je človek. Človek kot bitje z elementarnimi nagoni in reakcijami, s čustvi, ki jih izraža pretresljiv krik deformirane človečnosti in strah pred atomskim uničenjem.

Elementarna groza, fiziološka bolečina, boj s smrtjo, živalske reakcije trzajočega telesa in tragična pot slepih oči proti viru svetlobe, nad vsem pa grozljivo tiktakanje razpadajoče ure in neme prošnje strtih velikanov — to je vrh vsebinskega naturalizma in prečiščene ideje. Monumentalne podobe žena in pretresljive sence arhaičnih junakov nam dopovedujejo resnico, ki bi morala živeti v nas samih. Pregljeve podobe ne žive svojega lastnega zaprtega življenja, temveč komunicirajo z nami, pritegnejo nas v svoj krog. Po dialogu z njimi je naše srce polno, bogatejši smo in pretreseni.

Ivan Sedej

POLJSKI GRAFIK STEFAN SUBERLAK

Površni opazovalci so Suberlakovo umetnost* ocenili kot surrealistično — ta formalna oznaka pa je vse prej kot točna. V teh stvaritvah zastoj iščemo simbolov podzavesti, strahov in grozljivih vizij iz repertoarja nadrealistov. Zaključeni grafični opus priča o samonikli in izvirni umetniški osebnosti. To je moderni realizem — sinteza formalnega in vsebinskega izraza — z grafičnimi sredstvi podana poezija. Za razumevanje Suberlakovih listov ni treba zamotanega aparata psihoanalize — kar umetnik zahteva od nas, je samo — dojemljivo srce.

Zdrav humor in življenjski optimizem nas pritegneta in v hipu osvojita. Bogata zemlja, žitno klasje, tršati kmetje in kmetice, hudomušni portret vaškega župana, rojstvo, tihi svet kmečkega para, ki gleda mestno življenje skozi tančico žitnega klasja — to je svet Suberlakovih grafik. Umetnik živi v svojem svetu, med pticami in poljskim cvetjem, venec žitnih klasov je kot nepremagljiv zid, ki ga skriva pred grozljivim tempom mesta. V izpovedi v svoje ljubljeno okolje zaverovanega umetnika pa ne čutimo strahu in nostalgije. Res da je njegov svet obkrožen s simboli groze in nasilja, z dolgočasnimi zidovi in ljudmi z ugaslim pogledom — pa vendar iz vsake grafike

* Razstava grafik Stefana Suberlaka v ljubljanski Mali galeriji.

diha ljubezen — celo znaki strahu so interpretirani dobrodušno in šaljivo — kot povodni možje v ljudskih bajkah.

Umetnik je našel sintetično formo in idealen izraz temu, kar hoče in mora povedati. Svoje kompozicije sklada iz detajlov, ki jih je ujelo oko v kmečkem okolju. Iz teh elementov zida novo resničnost, iskreno podobo vsakdanjega življenja. Simbolika teh stvaritev je namenoma preprosta. Kljub temu pa je prej rafinirana kot pa poceni. Suberlak je spet potrdil staro resnico — najpreprostejše je tudi najboljše.

Asociacije na Chagallove leteče figure, vplivi vičinjank in ljudske grafike nam umetnikove originalnosti ne zanikajo. Izposojene forme in bežni vplivi so prevrednoteni, prekrvašeni v zrelo in samosvojo izpoved. Ob vsem tem pa moramo Suberlaku priznati še pogum iskrenega iskalca. Celotne koncesije uradnemu optimizmu so samo navidezne, prizori, ki jih je »umetnost« na vzvodu že zdavnaj zbanalizirala (*Zatemnitev konja, Rudar in kmet*) dobe pri Suberlaku prizvok iskrenosti in nečesa novega.

Moderna oblika Suberlakove grafike je samo posoda, ki pa jo žlahtna vsebina zahteva. Poštena prizadetost, vztrajanje na začrtani poti, tenak posluh za pravo mero, ustvarjalno ravnotežje med vsebino in formo, zdrave ideje in neuničljiv optimizem so vrednote, ki nam bodo morda odprle oči. Včasih se nam dozdeva, da smo jih že davno pozabili. Snobistično ugotavljamo, da je to stvar preteklosti. Hlastamo za modnimi novostmi, občudujemo prazne forme, zaničujemo literarnost, podcenjujemo izpoved, ne doživljamo, temveč ponavljamo mnenja ekspertov. Začudeno pogledamo, če slišimo preprosto resnico — takoj se nam zdi sumljiva — saj že dolgo nismo slišali česa takega.

Ivan Sedej

POLEMIKA

POLEMIKA O NEBISTVENEM

Globoko sem bil razočaran, ko sem prebral polemični članek Dušana Pirjeveca »Friedrich Engels v novi izdaji« (Sodobnost, 3/63); razočaran zategadelj, ker sem pričakoval, da bo avtor — cenim ga namreč kot resnega znanstvenika, duhovitega koserja in dobrega publicista — dal kaj boljšega in bolj zanimivega iz rok. Tega slabega in nezanimivega pisanja je bila verjetno kriva ihta, s katero je Pirjevec tokrat pisal. Nimam namena, da bi razglabljal o motivih, ki so pripeljali do takšne ihte, zakaj ti motivi niso ravno v neposredni zvezi z vprašanji, o katerih sem že govoril in bi rad o njih tudi tukaj spregovoril.

Dušan Pirjevec se je v polemiki z menoj oprl na nekakšno »ALS OB« metodologijo. Strahovito se razburja zaradi nekih resnično absurdnih idej, pri tem pa kaže name, kakor da bi bil jaz njihov avtor in zagovornik. Samo nekaj misli, s katerimi naš avtor ravna tako, kakor da bi bile moje, bi rad navedel, zato da bo bistvo najinega trenutnega spora bolj jasno.

»Kultura — tako je možno sklepati iz (Goričarjevih) besed (pravi namreč Pirjevec) — prejme iz družbenega bogastva pripadajoči ji delež, nato pa se zveza med temeljem in nadstavbo nekako pretrga... Kultura prejema svoj